

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Инвита̀торија цара Леополда Србима 1690. године

ПРОГРАМ ОБЕЛЕЖАВАЊА 300-ГОДИШНИЦЕ ВЕЛИКЕ СЕОБЕ СРБА 1690 – 1990. ГОДИНЕ

Нови Сад, јуни - децембар 1990. године

У историји сваког народа постоје датуми од посебног значаја за његову културну историју, даљи развој, као и догађаји за које кажемо да су били судбоносни по његов опстанак. Игром случаја, прошле и ове године српски народ је обележио два таква догађаја: 1989. године је била 600-годишњица Косовске битке, а ове 1990. године 300-годишњица Велике сеобе Срба.

Велика сеоба под патријархом Арсенијем III Чарнојевићем из 1690. године је један од таквих судбоносних, историјских и прекретничких догађаја који је у великој мери предодредио даљу судбину свих Срба и народа са којима они живе. Њен значај је толико велики, а последице још увек присутне, у свим областима, од политике до културе, да је нисмо у правој мери још ни сагледали, а камоли проучили. Преласком у Војводину, остављен је простор за продирање Арбанаса у крајеве где је настала прва Српска држава. Срби су постепено почели губити матичну земљу своје цивилизације, језгро националног простора, духовно средиште. С друге стране, у новим стаништима започиње потпуни друштвени преображај у свим сферама живота. Све више јачају грађански, трговачки и војнички сталез који у друштвеном животу прихватају понешто од актуелних просветитељских надзора рационализма, док у области културе преко руско-украјинских веза упознајемо Барок и Рококо.

Ову значајну и судбоносну годину за српски народ Архив Војводине обележава програмима примереним делатностима Архива Војводине:

- I Циклусом предавања на тему сеоба кроз историју - "СЕОБЕ", где ће предавачи бити највећи познаваоци ових догађаја у нас, и
- II Изложбом литографија Франца Гераша "ГРАНИЧАРСКЕ УНИФОРМЕ АУСТРИЈСКЕ ВОЈСКЕ ОД XVII ДО XIX ВЕКА".

Изложба се отвара 14. септембра, на дан када је 1926. године из новоосноване Државне архиве Војводине изашао први Документ.

Ф. Гераш, Стражар граничарских јединица (1790-1809)

О ИЗЛОЖБИ

Изложбом "УНИФОРМЕ ГРАНИЧАРА АУСТРИЈСКЕ ВОЈСКЕ ОД 1620-1860. ГОДИНЕ", Архив Војводине жели да пружи скромни допринос прослави 300-годишњице Велике сеобе Срба из 1690. године. Сматрали смо да је то најбоље учинити материјалом из наших фондова који до сада није био излаган, а може се довести у везу са сеобом Срба. Литографије Франца Гераша (Franz Gerlach), готово непознате широј публици и истраживачима, које се чувају у Одељењу за старију архивску грађу Архива Војводине, испуњавале су те предуслове. Од 61 литографије, колико је сачувано у Архиву као део знатно богатије збирке, изложено је 40 примерака.

У све бројнијим студијама и монографијама о историји ношње у Европи, посебно значајно место има изучавање војне ношње. Као засебан одељак постоји изучавање униформи војних формација кроз историју. Упркос чињеници да у средњовековним изворима има података о једнообразној одећи војних и гардијских јединица различитих феудалаца и владара у XV и XVI веку, у науци се узима да униформе, у данашњем смислу, постоје тек од друге половине XVII века, када се оснивају значајније формације стајаћих војски у европским државама. Почетком XVIII века униформа је уведена у свим европским војскама, а тада установљена подела на родове оружја задржала се готово до краја I светског рата. Поред класичне поделе на пешадију, коњицу, артиљерију, инжињерију, итд. у тадашњим армијама појављују се и националне трупе (Бошњаци, Хајдуци, Козаци, Улани, Личани, Ускоци) које су у својој униформи задржале и доста елемената сопствене народне ношње.

У аустријској војсци од XVII до краја XIX века значајну улогу имали су граничари, јединице са територије Војне крајине, кое су највећим делом биле састављене од Срба настањених дуж границе са турском царевином. Те јединице носиле су до 1742. године народну ношњу, потом се униформишу, али су и даље у облачењу присутне етничке одлике ношње. Од 1767. године добијају мундир, прво сиве па мрке боје, који су носили све до укидања Војне границе 1872. године, а уз њега су се носиле чакшире плаве боје и чаков.

Интерес за ликовно приказивање и проучавање Војне крајине и њених становника присутан је од почетка XVIII века. Половином XVIII века Мартин Енгелбрехт је издао 150 бакрореза (цртао Ђенуаро Базил) са представама граничарских јединица. Историјске композиције постају изузетно популарне у XIX веку, а сликаре и публику је посебно занимала Војна крајина и њено етнички разноврсно становништво, о чијој храбрости и сликовитом изгледу су се испредале приче. То су већ дела академски образованих сликара, добрих цртача, који педантно бележе све карактеристичне детаље униформи и ношњи становника Војне крајине.

Литографије Франца Гераша имају сигуран цртеж и добро познавање људске анатомије, али аутор је мање поуздан у цртежу коња у покрету. Људски ликови углавном имају шематизован изглед, ређе портретских карактеристика, са малим главама издужених лица. Литографије су очигледно рађене са циљем да униформа добије главно место интересовања, са прецизно испртаним и накнадно колорисаним детаљима. Позадина је урађена у облику скице, наглашавањем тек понеког архитектонског детаља. На свега неколико литографија може се прецизније лоцирати место настанка цртежа (такве су литографије са Петроварадинском тврђавом у позадини).

Ове литографије су изузетно значајне, јер истраживачима из више научних дисциплина могу да послуже као поуздан помоћни историјски извор, као начин за посредну проверу података и историјских чињеница, тим пре што су униформе које је Франц Гераш цртао сигурно аутентичне, настале већином радом на терену. На тај начин оне превазилазе границе саме примењене уметности, залазећи у област историје, социологије, чак и политике, постајући помоћна научна грана, као што су палеографија, нумизматика и хералдика.

Литографије Франца Гераша добијају на значају нарочито када се сагледа чињеница да је у нашим музејским установама сачувано веома мало униформи, слика и графика на ту тему.

Уверени смо да ће ова изложба пружити нова сазнања стручњацима, а посетиоцима бити поуздан водич кроз историју војних униформи у аустријској војсци. Постављамо је у спомен на оне наше претке што са Чарнојевићем дођоше у ове крајеве да више од два века своје оружје и животе заложу за слободу и права, да исповедају своју веру, зидају куће и храмове, пишу својим писмом и равноправно живе са осталим народима; на оне ратнике што су "гинули за туђе царство, али о свом и ноћу и дању сневали".

Павле Станојевић

БИОГРАФИЈА Ф. ГЕРАША:

Франц Гераш (Franz Gerasch) аутор литографија је аустријски сликар и литограф, рођен у Бечу 1826. године, где је и умро 1893. године. Био је ученик Ј. Месмера и Штајфелда. Сликао је серије слика, цртежа и акварела о војним походима аустријске војске.

Између 1849. и 1856. године урадио је серију колорисаних литографија под називом "Аустријска војска од Фердинанда II до Франца Јосифа I", којој припадају и литографије из збирке Архива Војводине. Више пута је путовао по нашим крајевима оставивши иза себе велики број цртежа и акварела које је касније литографисао.

ИЗЛОЖЕНЕ ЛИТОГРАФИЈЕ

8. Гренадир-бомбаш (1683-1748)
11. Пешадинац (1683-1748)
13. Хусар-коњаник (1750-1790)
16. Драгонер-коњаник (1750-1790)
19. Коњаник граничарских јединица (1750-1790)
20. Стрелац-снајперист граничарских јединица (1750-1790)
21. Артиљерац и пешадинац граничарских јединица (1750-1790)
22. Гренадир, бомбаш и мускетар (од 1790)
23. Драгонер-коњаник (од 1790)
24. Коњаници: кољаник, оклопник и хусар (од 1790)
26. Пешадинац (1790-1809)
27. Стражар граничарских јединица (1790-1809)
28. Стражар граничарских јединица (1790-1809)
30. Коњаник-кољаник (1809-1835)
32. Пешадинац (1809-1835)
33. (Ознака за припадност роду војске уништена) (1809-1835)
34. Војно-транспортне јединице (1809-1835)
35. Трубач драгоњерске коњице (1809-1835)
36. Понтонерац инжењерских јединица (1809-1835)
37. Хусар-коњаник (1809-1835)
38. Стражар Војне Границе (1809-1835)
39. Стражар батаљона у гарнизону Војне границе (1809-1835)
40. Коњаник лаке коњице (1809-1835)
41. Артиљерац (1835-1848)
42. Редов гарнизонског батаљона (1835-1848)
44. Драгонер-коњаник (1835-1848)
45. Кољаник уланске коњице (1835-1848)
46. Трубач драгоњерске коњице (1835-1848)
47. Униформа фелдмаршала (после 1848)
48. Генерални и помоћни ађутант (после 1848)
49. Телесна гарда аустријског цара (после 1848)
51. Мајор оклопне коњице (после 1848)
52. Натпоручник драгоњерске коњице (после 1848)
53. Редов ловачких јединица (после 1848)
54. Пешадија (после 1848)
55. Мајор инжењерског пука (после 1848)
56. Капетан и редов инжењерског пука (после 1848)
57. Артиљерија (после 1848)
59. Корпус речне флотиле (после 1848)
60. Натпоручник коморе (после 1848)

Изложене литографије су власништво Архива Војводине. Аутор је Франц Гераш, а настале су између 1849-1855. године као део збирке под називом "Аустријска војска од Фердинанда II до Јосифа I, 1620-1850". Све литографије су накнадно колорисане, а неке делимично и лакиране. Величина им је 21, 4 x 29 cm са оригиналним паспартуом (18, 5 x 23, 8 cm).

Гравире "Панорама Сремске Каменице", "Поглед на Нештин" и "Петроварадинска тврђава" су власништво Музеја града Новог Сада.

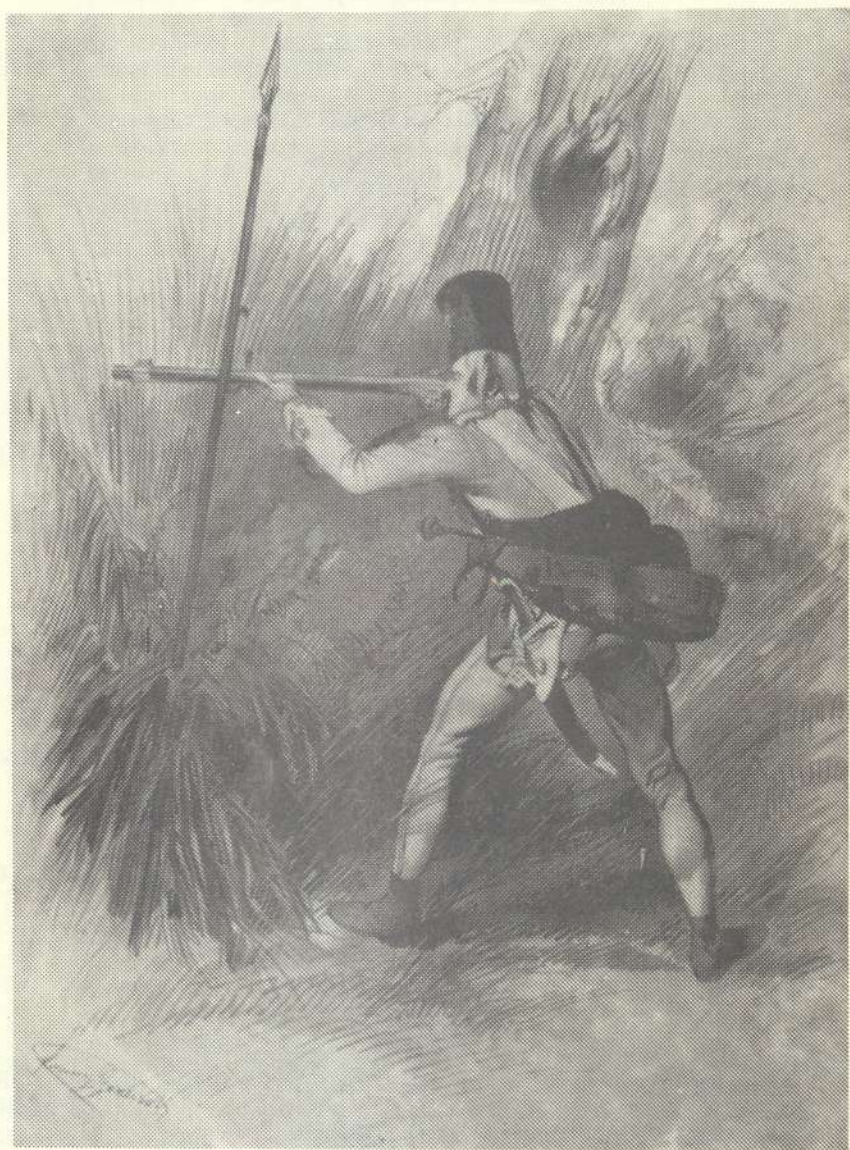
Оружје изложено у витрини је део збирке Војвођанског музеја из Новог Сада.

Наведеним установама најлепше се захваљујемо на позајмици.

ЦИКЛУС ПРЕДАВАЊА "СЕОБЕ"

Хол – сала Архива Војводине

1. Петак, 15. јуна 1990. године, у 12 часова
"СЕОБЕ СРПСКОГ НАРОДА У КРАЉЕВИНУ УГАРСКУ У XIV И XV ВЕКУ"
Предавач: академик СИМА ЋИРКОВИЋ
2. Уторак, 19. јуна 1990. године, у 12 часова
"УЛОГА СЕОБА У ИСТОРИЈИ СРПСКОГ НАРОДА"
Предавач: академик РАДОВАН САМАРЦИЋ
3. Среда, 27. јуна 1990. године, у 12 часова
"СЕОБЕ СРБА У XVI И XVII ВЕКУ"
Предавач: др ТОМА ПОПОВИЋ
4. Четвртак, 27. септембра 1990. године, у 12 часова
"ВЕЛИКА СЕОБА СРБА И МАНАСТИРИ У ФРУШКОЈ ГОРИ"
Предавач: др ВОЈИСЛАВ МАТИЋ
5. Четвртак, 4. октобра 1990. године, у 12 часова
"ПРЕОБРАЖАЈ ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ У ВОЈВОДИНИ У XVIII ВЕКУ"
Предавач: др ДИНКО ДАВИДОВ
6. Уторак, 23. октобра 1990. године, у 12 часова
"ВЕЛИКА СЕОГА СРБА И ДРУГА СЕОБА"
Предавач: академик СЛАВКО ГАВРИЛОВИЋ
7. Уторак, 30. октобра 1990. године, у 12 часова
"СЕОБЕ СРПСКОГ НАРОДА У РУСИЈУ У XVIII ВЕКУ"
Предавач: проф. др ЛАЗАР РАКИЋ
8. Уторак, 6. новембра 1990. године, у 12 часова
"ВЕЛИКА СЕОБА СРБА 1690. ГОДИНЕ: КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ"
Предавач: академик ДЕЈАН МЕДАКОВИЋ
9. Уторак, 13. новембра 1990. године, у 12 часова
"СЕОБА СРБА У ХАБЗБУРШКУ МОНАРХИЈУ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XVIII И ПОЧЕТКОМ XIX ВЕКА"
Предавач: академик СЛАВКО ГАВРИЛОВИЋ
10. Уторак, 20. новембра 1990. године, у 12 часова
"СЕОБЕ КАО СИМБОЛИ И СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА"
Предавач: проф. др ИРИНЕЈ БУЛОВИЋ
11. Петак, 23. новембра 1990. године, у 12 часова
"КОЛОНИЗАЦИЈА СРБА И ЦРНОГОРАЦА У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА / ЈУГОСЛАВИЈИ - ФЕДЕРАТИВНОЈ НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ ЈУГОСЛАВИЈИ 1918-1948."
Предавач: проф. др НИКОЛА ГАЋЕША
12. Уторак, 11. децембра 1990. године, у 12 часова
"СУДБИНА ЈЕДНОГ НАРОДА: СРБИ ОД XIV ДО XX ВЕКА"
Предавач: академик РАДОВАН САМАРЦИЋ

Ф. Гераш, Стрелац-снајперист граничарских
јединица (1750-1790)